

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Romeinse politieke cultuur door de eeuwen heen

[Bespreking van: L.E. Tacoma (2020) *Roman Political Culture : Seven studies of the Senate and City Councils of Italy from the First to the Sixth Century AD*]

Icks, M.

DOI

[10.5117/TVGESCH2020.4.010.ICKS](https://doi.org/10.5117/TVGESCH2020.4.010.ICKS)

Publication date

2021

Document Version

Final published version

Published in

Tijdschrift voor Geschiedenis

License

CC BY-NC-ND

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Icks, M. (2021). Romeinse politieke cultuur door de eeuwen heen: [Bespreking van: L.E. Tacoma (2020) *Roman Political Culture : Seven studies of the Senate and City Councils of Italy from the First to the Sixth Century AD*]. *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 133(4), 734-735. <https://doi.org/10.5117/TVGESCH2020.4.010.ICKS>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (<https://dare.uva.nl>)

Laurens E. Tacoma, *Roman Political Culture: Seven Studies of the Senate and City Councils of Italy from the First to the Sixth Century AD* (Oxford University Press; Oxford 2020) 336 p., € 90,62 ISBN 9780198850809

Romeinse politieke cultuur door de eeuwen heen

De indrukwekkende bronzen deuren die op de cover van Laurens Tacoma's *Roman Political Culture* prijken verschaften eeuwenlang toegang tot de Curia Julia, het gebouw waar de Romeinse senaat vergaderde. Ze getuigen van de bestendigheid van een instituut dat al vóór het begin van de christelijke jaartelling zijn politieke primaat had verloren, maar tot ver na de val van het West-Romeinse rijk in de vijfde eeuw bleef bestaan en functioneren. Ook lokale Italische stadsraden, die op dezelfde leest geschoeid waren, bleven gedurende deze hele periode actief. Dat is opmerkelijk, want vanaf de vestiging van de alleenheerschappij van Augustus (r. 27 v.Chr.-14 n.Chr.) werden belangrijke politieke besluiten niet meer in de senaat of stadsraden genomen, maar vormden het keizerlijk hof en de groeiende keizerlijke bureaucratie het centrum van de macht. Oudheidkundigen hebben de Romeinse *curia* en de lokale stadsraden van de keizertijd dan ook vooral in termen van marginalisering en verval beschreven. Tacoma erkent dat de politieke rol van de bestuurlijke organen grotendeels was uitgespeeld, maar stelt de vraag waarom ze dan toch nog eeuwen bleven voortbestaan. Zijn suggestie is dat senaat en stadsraden hun bestaansrecht in de keizertijd niet zozeer aan hun *politieke*, maar vooral aan hun *sociale* functie ontleenden. Hun lange levensduur wijst daarbij op een opmerkelijk aanpassingsvermogen. Deze uitgangspunten vormen de basis voor een ambitieuze, baanbrekende studie.

Tacoma beschrijft het functioneren van de senaat en stadsraden in de keizertijd in termen van politieke cultuur, ofwel de stijl waarin een gemeenschap politiek bedrijft. Zijn focus ligt dus niet op de inhoud van de politieke besluiten van de senatoren en *curiales*, maar op de manier waarop deze tot stand kwamen en hoe dat proces bijdroeg aan de bevestiging en uitonderhandeling van de sociale status van de deelnemers. Daarbij werkt hij vanuit de veronderstelling dat het gedrag van de betrokkenen niet louter door rationele motieven werd bepaald, maar werd beïnvloed door zaken als politieke discoursen en culturele conventies ('bounded rationality'). In zijn boek richt hij zich op de Romeinse politieke cultuur van de eerste tot en met de zesde eeuw, met een focus op Italië, dat gedurende deze periode onder één monarchaal bewind stond: eerst dat van de Romeinse keizers, vervolgens dat van de Ostrogotische koning Theodorik (r. 493-526) en zijn opvolgers. Door middel van zeven chronologisch geordende case studies probeert Tacoma de spanningen en ambiguïteiten in de politieke cultuur van (post-)Romeins Italië bloot te leggen. De geselecteerde gevallen zijn niet bedoeld om een chronologische ontwikkeling te schetsen, maar fungeren als vensters die verschillende aspecten van die cultuur belichten.

De eerste casus betreft de *Apocolocyntosis*, een satirische tekst die de postume vergoddelijking van Claudius (r. 41-54) per senatoriaal besluit belachelijk maakt. Tacoma's scherpzinnige duiding van de tekst laat zien hoe de satiricus (vermoedelijk de

senator en hoveling Seneca) de vinger op een zere plek legde, namelijk hoe weinig ruimte voor discussie de senaat nog had in kwesties waar de keizer direct belang bij had. Het tweede hoofdstuk gaat over geschilderde verkiezingslogans in Pompeji en hoe die tonen dat patronagenetwerken enerzijds een alomvattende rol in het lokale sociaal-politieke leven speelden, maar anderzijds opmerkelijk instabiel en fluïde waren. Het derde geval toont aan de hand van een grap die tijdens een senaatsstemming in de regering van Trajanus (r. 98-117) werd gemaakt hoe de plechtigheid van zulke gelegenheden op gespannen voet stond met de zelfbewuste reflectie van senatoren op hun rol. In hoofdstuk vier staan de senatoriale acclamaties na de dood van de gehate keizer Commodus (r. 180-192) centraal, die Tacoma overtuigend duidt als een middel dat de relatief machteloze senaat gebruikte om enige grip op de woelige politieke gebeurtenissen te krijgen. De vijfde casus betreft een verzoek van het stadje Hispellum aan Constantijn (r. 306-337) om het bepaalde privileges te verlenen en laat zien hoe beide partijen aan sterke sociale verwachtingen gebonden waren, maar ook enige manoeuvreerruimte hadden om hun belangen te behartigen. Hoofdstuk zes bespreekt een geval van euergetisme door de zesde-eeuwse senator Decius, waarbij de verhouding tussen de *agency* van de senator enerzijds en Theodorik anderzijds door de complexe sociale dynamiek een volstrekt ambigu karakter kreeg. De zevende en laatste casus betreft een laatantiek papyrusarchief uit Ravenna met verslagen van lokale raadsvergaderingen die laten zien hoe de Romeinse elite haast krampachtig probeerde status te blijven ontlenen aan de traditionele activiteiten van de raad, maar

in toenemende mate geconfronteerd werd met alternatieve manieren waarop macht en prestige gearticuleerd konden worden.

Het is in dit korte bestek niet mogelijk recht te doen aan Tacoma's subtiele analyses en treffende observaties. Ondanks de reikwijdte van het onderzoek, dat een zeer lange periode en een grote variëteit aan primaire bronnen beslaat, waaronder literaire teksten uit verschillende genres, inscripties en papyri, heeft de auteur uitstekend grip op zijn materie en slaagt hij er telkens in nieuw licht te werpen op casussen die vaak al een lange onderzoekstraditie kennen. De innovatieve opzet van het boek, met case studies die op verschillende periodes, regio's en thema's gericht zijn, bergt het risico in zich dat het geheel als los zand aan elkaar hangt, maar die valkuil weet Tacoma te vermijden door regelmatig op dwarsverbanden te wijzen en in de conclusie te bespreken hoe de spanningen en ambiguïteiten die hij in de afzonderlijke hoofdstukken centraal heeft gesteld ook op andere gevallen van toepassing zijn. Deze spanningen en ambiguïteiten zijn volgens hem tot twee wezenskenmerken van de Romeinse politieke cultuur in de periode 0-600 te herleiden: ten eerste de groeiende kloof tussen 'echte' politiek enerzijds en de activiteiten van de senaat en stadsraden anderzijds; ten tweede het feit dat de quasi-vrijwillige deelname aan deze instituties in de praktijk door sterke sociale verwachtingen werd gereguleerd.

Roman Political Culture is een zeer leesbaar, methodisch goed doorwrocht en intellectueel stimulerend werk dat nieuwe paden baant. Het zal ongetwijfeld nog jaren stof voor discussie opleveren en andere onderzoekers tot navolging inspireren.

Martijn Icks, Universiteit van Amsterdam